

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

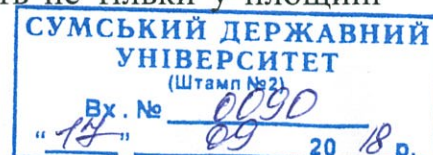
Галинської Юлії Вікторівни «Державне регулювання розподілу природної ренти в національній економіці на основі теорії колабораційних альянсів», представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Державне регулювання економічних процесів потребує врахування інтересів багатьох груп стейкхолдерів, які мають суперечливі цілі. При державному регулюванні розподілу природної ренти суперечності виникають не лише на рівні «держава – суб'єкт господарювання», але й на рівні органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також охоплюють проблемні аспекти економічної та енергетичної безпеки, знаходження компромісу між економічною ефективністю та вирішенням екологічних проблем.

Державне регулювання розподілу природної ренти повинно бути спрямоване на комплексне бачення та врахування не тільки економічних, але й соціальних, екологічних, політичних та інших аспектів. Порядок формування, розподілу та використання природної ренти у паливно-енергетичному комплексі повинен максимально сприяти вирішенню проблеми відновлення природно-ресурсного потенціалу регіону, виконання фіскальної функції, реалізації регіональних програм соціального розвитку, а також стабільному функціонуванню підприємств паливно-енергетичної сфери.

Стратегічним завданням, яке повинно бути покладено в основу національного регулювання енергетичної галузі, є забезпечення енергонезалежності держави. Його досягнення лежить не тільки у площині

нарощення видобутку природних ресурсів, підвищення ефективності роботи газо- та нафтодобувних підприємств, але й у розвитку альтернативних джерел енергії, збалансуванні інтересів держави та бізнесу.

Крім того, в умовах реформування бюджетної сфери та перерозподілу повноважень і відповідальності між державним бюджетом та територіальними громадами проблеми використання рентного доходу і пропорцій його розподілу між державним і місцевими бюджетами залишились неврегульованими. Збереження суттєвого дисбалансу у перерозподілі рентного доходу між рівнями бюджетної системи посилює дефіцит фінансових ресурсів на місцевому рівні, необхідних для реалізації завдань соціально-екологічної спрямованості, що є особливо актуальними для видобутку природних ресурсів.

Проблемною також залишається відсутність цілісної концепції державної політики у сфері регулювання рентних відносин, механізмів колаборації зацікавлених сторін, інструментів оптимізації розподілу рентних доходів, узгодження економічних, соціальних та екологічних завдань державної політики у сфері функціонування паливнодобувних підприємств та використання паливно-енергетичних ресурсів

Напрямок даного дисертаційного дослідження відповідає меті та цілям резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Порядок денний в області сестейного розвитку на період до 2030 року», Стратегії сталого розвитку України – 2020, Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. Дослідження виконане відповідно до Основних напрямів фундаментальних досліджень на 2014–2018 рр. та тематики науково-дослідних робіт Сумського державного університету, а саме тем: «Формування принципів, методів і механізму раціонального перерозподілу природної ренти в системі «держава – регіон – суб'єкт господарювання» (№ д/р 0115U000676); «Природно-ресурсна рента у формуванні ланцюгів вартості» (№ д/р 0115U000845); «Макроекономічне прогнозування економічного зростання з використанням міжгалузевих моделей» (№ д/р 0115U000846).

Таким чином, розвиток методологічних засад державного регулювання розподілу та перерозподілу природно-ресурсної ренти має велике науково-практичне значення, що обумовлює актуальність теми дисертаційного дослідження Галинської Ю.В.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення та висновки дисертаційного дослідження Галинської Ю.В. ґрунтуються на системному підході до аналізу теоретико-методологічних основ державного регулювання розподілу природної ренти в національній економіці. Основні положення дисертації, які містять наукову новизну, базуються на вивченні та застосуванні автором сучасних фундаментальних досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, нормативних актів України тощо. Інформаційна база наукового дослідження є об'єктивною, повною і достатньою для досліджень такого рівня.

У рамках поставлених завдань щодо розроблення та обґрунтування методологічних засад державного регулювання розподілу природної ренти в національній економіці на основі теорії колабораційних альянсів авторка проаналізувала світовий досвід вилучення та перерозподілу рентного доходу від видобування вичерпних паливно-енергетичних ресурсів; сформулювала новий термінологічний понятійно-категоріальний апарат; встановила методологічні критерії узгодження інтересів у системі «держава – територіальні громади – паливодобувні підприємства» щодо розподілу та перерозподілу природно-ресурсної ренти; розробила підходи до визначення необхідних та достатніх умов створення колабораційних альянсів у процесі розподілу природної ренти; сформувала методичний інструментарій визначення ефекту від створення колабораційного альянсу на засадах системного врахування реальних та альтернативних витрат та вигод держави, місцевої громади та паливодобувних підприємств тощо.

Таким чином, Галинською Ю.В. виконана завершена наукова робота з наукової проблеми розроблення методологічних засад державного

регулювання розподілу природної ренти в національній економіці на основі теорії колабораційних альянсів, яка є цілком логічною і послідовною. Зміст дисертаційної роботи повною мірою розкриває її назву.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження, їх наукова новизна

Викладені та обґрунтовані в дисертації нові наукові положення отримані дисертанткою вперше при застосуванні оригінального авторського підходу до вирішення актуальної наукової проблеми – формування методологічних засад державного регулювання розподілу природної ренти в національній економіці на основі теорії колабораційних альянсів. Дана дисертаційна робота започаткувала новий науковий напрям за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, оскільки вона базується на врахуванні новітніх тенденцій зміни змістовних частин та структури національного господарства шляхом впровадження екоінновацій відповідно до цілей резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Порядок денний в області сестейного розвитку на період до 2030 року» та Стратегії сталого розвитку України – 2020. Це дало змогу сформуванню науковий доробок щодо теоретико-методологічних засад формування системи державного регулювання розподілу природної ренти в національній економіці на основі теорії колабораційних альянсів та методичного підґрунтя її імплементації в систему управління національним господарством України.

Серед найважливіших та найбільш суттєвих здобутків даної роботи, які містять наукову новизну, належать такі результати, які одержані особисто авторкою:

– обґрунтовано теоретико-методологічні засади застосування положень теорії колабораційних альянсів у процесі державного регулювання рентних відносин у національній економіці, що дозволяє справедливо розподілити природно-ресурсну ренту та забезпечити партисипативну участь усіх стейкхолдерів у формуванні рентного доходу і, як результат, сформуванню

державну політику розвитку національної економіки на засадах відтворюваності, захисту навколишнього середовища, соціально-фінансової підтримки територіальних громад (стор. 110-114);

– запропоновано критеріальний базис узгодження інтересів у системі «держава – територіальні громади – підприємство» щодо розподілу та перерозподілу природно-ресурсної ренти враховуючи розміру не статичної, а динамічної ренти, а саме розподілу та перерозподілу рентних доходів від використання вичерпних паливно-енергетичних ресурсів, рівня законодавчої свободи щодо передання прав власності на ці ресурси та прав користування ними, рівня розвитку інфраструктури ринку енергетичних ресурсів та рівня фіскальної децентралізації в країні (стор. 122-127);

– обґрунтовано методологічні засади визначення необхідних та достатніх умов формування колабораційних альянсів у процесі розподілу природно-ресурсної ренти шляхом розрахунку суми бальних оцінок за сукупністю критеріїв, що визначають готовність стейкхолдерів (державних органів, територіальної громади та паливодобувних підприємств) до реалізації спільної (у формі кооперації та колаборації) та роздільної діяльності (стор. 122-127);

– запропоновано та введено в науковий обіг поняття «колабораційний рентний ефект» та «колабораційні альянси». Так, перше запропоновано тлумачити, як кумулятивний соціо-еколого-економічний результат від раціонального розподілу та перерозподілу природно-ресурсної ренти для держави, місцевої громади та паливодобувними підприємствами, що виникає внаслідок їх узгодженої колабораційної взаємодії (стор. 227-233). Друге, як форми структурованої взаємодії суб'єктів формування рентних відносин на вертикальному (держава – місцева громада – паливодобувних підприємств) та горизонтальному (паливодобувне підприємство – паливодобувне підприємство) рівнях, що ґрунтується на узгоджених усіма стейкхолдерами механізмах партисипативної участі у формуванні рентного доходу, справедливого розподілу природно-ресурсної ренти, фінансово-

організаційного збалансування їх соціо-еколого-економічних інтересів для реалізації спільної мети – забезпечення енергонезалежності країни, розбудови соціально-орієнтованої економіки та забезпечення добробуту майбутніх поколінь (стор.143-147; 224);

– на основі імплементації в загальну систему принципів державно-приватної колаборації ряду нових: принципу продукування соціальної цінності для місцевої громади на території видобування паливно-енергетичних ресурсів та суспільства в цілому; принципу збалансування соціальної відповідності та узгодження соціальних інтересів учасників колабораційних альянсів; принципу толерантності до соціальних ризиків; принципу дотримання колабораційної соціальної етики; принципу транспарентності (прозорості) у відносинах учасників колабораційного альянсу під час перерозподілу природно-ресурсної ренти обґрунтовано принципи соціальної відповідальності держави в процесі регулювання рентних відносин (стор. 157-165);

– обґрунтовано нову ідею виявлення специфічних ризиків у колабораційних альянсах, створених для впорядкування рентних відносин у національній економіці, на основі методології Hazard and Operability Research та емпіричних результатів опитування провідних підприємств нафтогазової промисловості України (стор. 207-216);

– на основі зіставлення вхідних та вихідних грошових потоків, інвестиційних витрат, податкових надходжень, рентних платежів, соціальних та екологічних виплат у межах колабораційного альянсу та за відсутності колаборації сформовано теоретичні засади і методичний інструментарій оцінювання колабораційного рентного ефекту (стор. 227 -233);

– запропоновано підхід до ранжування соціальних, економічних та екологічних ризиків при створенні колабораційних альянсів у паливодобувній галузі на основі використання методу нечіткої логіки (Fuzzy Logic) та врахування індикаторів стійкості колабораційних відносин при визначенні найбільш значущих ризиків та їх взаємозв'язків (стор. 254 -258; стор. 259-272);

– на основі використання функції корисності та системи диференційних рівнянь розроблено економіко-математичну оптимізаційну модель для диференційованого коригування структури перерозподілу рентного доходу між паливодобувними підприємствами, місцевим та Державним бюджетами (стор. 241-318);

– аргументовано та запропоновано сценарне планування механізму колаборації стейкхолдерів у процесі розподілу та перерозподілу природно-ресурсної ренти на основі побудови імітаційних карт для оптимістичного, песимістичного, найбільш імовірного сценаріїв (стор. 237-244);

– з метою ідентифікації реактивної, захисної, стабілізаційної, превентивної, адаптивної, проактивної колабораційних стратегій визначено інтегральний рівень готовності учасників альянсу узгоджувати інтереси із зовнішнім середовищем під час реалізації проекту, інтегральний індекс соціо-еколого-економічних ризиків при створенні колабораційного альянсу та рівень соціально-екологічної безпеки регіону видобування ресурсів (стор. 287-292);

– обґрунтовано доцільність створення в Україні регіональних фондів перерозподілу рентних доходів із високим рівнем самоврядування, структурно включатимуть фонди відтворення природно-ландшафтного комплексу регіону, фонди компенсації негативних соціальних та екологічних наслідків від функціонування паливодобувного комплексу, а також фонди хеджування ризиків майбутніх поколінь, що дозволило поглибити організаційно-економічний інструментарій акумулювання фінансових ресурсів при розподілі природно-ресурсної ренти (стор. 350-353);

– розроблені методичні засади оптимізації рентного доходу підприємств паливодобувної галузі в системі «держава – регіон – підприємство», що дозволяє диференціювати частки вилучення рентного доходу паливодобувних підприємств до місцевих бюджетів на фінансування соціальних, економічних та екологічних програм для територіальної громади залежно від їх участі у відновленні територій після закінчення видобування природних ресурсів (стор. 354-360).

Достовірність досліджень, повнота відображення висновків і пропозицій в опублікованих автором дисертації роботах

Наукові положення та висновки, що сформульовані в дисертації, є достовірними, що підтверджується опрацюванням значного обсягу літературних джерел і практичним впровадженням результатів наукових досліджень.

Список основних опублікованих праць за темою дисертаційної роботи свідчить про обґрунтованість та повноту викладених наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизну.

За результатами проведеного дослідження автором опубліковано 2 одноосібні монографії, розділи у 3 колективних монографіях, 17 статей – у наукових виданнях України, внесених до міжнародних науково-метричних баз (з яких 3 – у виданнях, внесених до бази Scopus), 6 статей – у наукових виданнях інших держав, 11 публікацій – у збірниках матеріалів конференцій.

Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторську методологію формування системи державного регулювання розподілу природної ренти в національній економіці на основі теорії колабораційних альянсів. Ідеї та розробки дисертаційної роботи належать особисто здобувачеві, наукові положення, висновки і рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використано лише ті ідеї та положення, що отримані автором особисто.

Важливість для науки і практики результатів дослідження і рекомендацій щодо їх подальшого використання

Наукові положення, результати та висновки дисертації формують нову концептуальну модель державного регулювання національної економіки. Так, пропозиції щодо оптимальних пропорцій міжбюджетного розподілу рентного доходу можуть бути використані відповідними міністерствами при

удосконаленні існуючих регуляторних механізмів реалізації рентної економічної політики держави; щодо визначення соціальних, економічних та екологічних ризиків, а також ефектів колабораційних галузевих альянсів – галузевими асоціаціями паливодобувного комплексу; щодо формування регіональних фондів перерозподілу рентних доходів – місцевими органами влади; щодо механізмів виявлення необхідних та достатніх умов функціонування колабораційних альянсів – суб'єктами господарювання.

Безпосередньо, наукові розробки автора знайшли практичне застосування в роботі наступних організацій та підприємств:

– департамент економічної стратегії та макроекономічного прогнозування Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (довідка № 3021-09/26754-07 від 21.06.2018 р.) щодо оподаткування рентною платою за користування надрами;

– Сумська обласна державна адміністрація (довідка № 01-49/4428 від 07.05.2018 р.) щодо формування регіонального Фонду перерозподілу рентних доходів;

– Громадська спілка «Ліга ділових кіл паливно-енергетичного комплексу» (довідка № 07/11/17-1 від 07.11.2017 р.) щодо оптимального розподілу рентного доходу паливодобувних підприємств;

– ДП «Укртранснафтопродукт» (довідка № 02/440 від 27.10.2017 р.) щодо механізмів горизонтальної колаборації в межах паливодобувних альянсів;

– ТзОВ «Нафтогазрембуд-1» (довідка № 02/11/17-3 від 02.11.2017 р.) щодо запровадження динамічної ренти;

– ТОВ «СЕНСІ» (довідка № 549 від 29.12.2017 р.) щодо подолання організаційно-економічних бар'єрів у межах колабораційної взаємодії;

– ТОВ «Союз-будресурси» (довідка № 40/а від 16.05.2018 р.) щодо механізму узгодження інтересів учасників рентних відносин.

Окремі положення дисертації використані в навчальному процесі Сумського державного університету при викладанні дисциплін: «Менеджмент

організацій», «Публічне адміністрування», «Управління корпоративними відносинами», «Управління соціальною та екологічною безпекою діяльності», «Корпоративна соціальна відповідальність», «Корпоративне управління», «Основи екології», Екологічний менеджмент», Антикризовий менеджмент», «Методологія та організація наукових досліджень», «Управління соціальною та екологічною безпекою діяльності», «Державне та муніципальне управління» (акт від 16.02.2018 р.).

Це в цілому доводить значущість одержаних в дисертації наукових результатів для використання державними та місцевими органами влади, підприємствами і закладами вищої освіти та перспективність впровадження цих результатів у їх діяльності.

Дискусійні положення та недоліки дисертації:

Відзначаючи змістовність та обґрунтованість наукових здобутків поданої до захисту дисертації, слід, однак, відзначити наявність в ній певних дискусійних положень та недоліків.

1. Не достатньо обґрунтованою видається позиція автора щодо соціальної відповідальності держави у межах колабораційних альянсів. Варто погодитися, що держава та територіальні громади можуть вплинути на підвищення рівня соціальної відповідальності бізнесу через участь у колабораційному альянсі, у той час як запропоновані автором форми соціальної відповідальності держави порушують принципи нейтральності та рівності в податковій і бюджетній політиці. Зокрема, у розділі 2.4 дисертаційної роботи та на стор.14 автореферату автором зазначені такі форми соціальної відповідальності держави в межах колабораційних альянсів, як надання пільг та преференцій регіону видобування паливно-енергетичних ресурсів з метою компенсації соціо-еколого-економічних втрат та стимулювання енергозбережних технологій, перерозподіл отриманих податків і зборів між Державним і місцевим бюджетами та інші. По-перше, регіони, в яких видобуваються паливно-енергетичні

ресурси, вже мають економічні переваги перед іншими регіонами, достатні для самостійної реалізації заходів соціо-екологічного спрямування. По-друге, якщо відбувається перерозподіл податків і зборів на користь територіальних громад, то не повинно йти мови про додаткові преференції таким регіонам. Державна політика не повинна сприяти поглибленню розривів у розвитку регіонів, тому натомість створення додаткових преференцій, більш доцільною була б пропозиція реалізації державних механізмів стимулювання зелених технологій для раціонального використання вичерпних ресурсів, уникнення їх швидкого виснаження.

2. На стор 10 автореферату та в тексті дисертаційної роботи автором зазначено важливе положення застосування теорії колабораційних альянсів у процесі державного регулювання рентних відносин, а саме – забезпечення національної економічної безпеки та енергонезалежності країни. В пунктах наукової новизни «набуло подальшого розвитку» та «вперше» забезпечення енергонезалежності країни визначено автором як спільна мета учасників колабораційних альянсів. У той же час, в методологічних розробках, представлених в дисертаційній роботі, зокрема в економіко-математичних моделях обґрунтування ефектів та ризиків у колабораційних альянсах, сценарному моделюванні стратегій колаборації, моделях оптимізації розподілу природно-ресурсної ренти в системі «держава – регіон – підприємство», положення щодо цільової спрямованості на забезпечення енергонезалежності країни не знайшло необхідного практичного та методологічного обґрунтування, не зважаючи на його принципове значення в сучасних геополітичних умовах.

3. Високої позитивної оцінки заслуговує застосування стейкхолдерського підходу для знаходження компромісу між інтересами всіх учасників рентних відносин у національній економіці. У той же час, питання збалансування інтересів стейкхолдерів пропрацьовано в роботі не достатньо глибоко. На наше переконання, дисертація набула б значно вищої теоретичної цінності та практичної значущості за умови оптимізації

розподілу між підприємством, державою та територіальною громадою не лише рентного доходу, але й нефінансових показників, таких як суспільна цінність видобування природних ресурсів, позитивні і негативні екстерналії, зокрема екологічні ефекти, створювані в результаті функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу.

4. Робота значно б виграла, якщо б при обґрунтуванні методичних засад щодо виявлення та оцінювання «колабораційного ефекту» при узгодженні інтересів держави, місцевих громад та видобувних підприємств (стор. 219-223) було б деталізовано особливості ідентифікації ставки дисконтування грошових потоків. На наш погляд, це набуває значної актуальності виходячи з сили впливу значення ставки дисконтування на результативний показник.

5. На стор. 226 дисертації, формула 3.3 автором представлено підхід до оцінювання синергетичного ефекту колабораційного альянсу в системі «держава – регіон – підприємство». Залишається незрозумілим, яким чином за допомогою різниці показників (перший з яких в тексті дисертації не розшифровано) автором пропонується визначити та кількісно оцінити нові властивості системи «держава – регіон – підприємство», не притаманні жодній із складових. На нашу думку даний підхід виступає лише індикатором ефективності створення зазначеного колабораційного альянсу, в той час як формалізація синергетичного ефекту передбачає більш ґрунтовного дослідження проблематики з точки зору системного аналізу.

6. Автор дисертації значну увагу приділяє особливостям розробки теоретико-методологічних засад формування економічного механізму вилучення та розподілу природно-ресурсної ренти між учасниками колабораційного альянсу (підрозділ 4.1, стор. 232-242) в межах яких акцентує увагу на зростанні податкових надходжень до бюджету та поліпшення інфраструктури регіонів. Незрозумілим залишається механізм оподаткування про який йде мова: якщо про загальнодержавні податки: ПДВ, податок про прибуток та інші це один ефект, а якщо про спеціальні податки у вигляді

рентних платежів та можливо інших новостворених зборів з паливодобувних підприємств, то це зовсім інший ефект.

Однак зазначимо, що наведені у відгуку дискусійні положення та зауваження в цілому не знижують рівня наукової новизни та практичного значення проведеного дослідження.

Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України.

Дисертація є завершеною науково-дослідною роботою високого наукового рівня. Дисертаційна робота Галинської Юлії Вікторівни «Державне регулювання розподілу природної ренти в національній економіці на основі теорії колабораційних альянсів» виконана українською мовою, оформлена у відповідності до норм і правил МОН України, є завершеною, у межах поставлених завдань, науково-дослідною роботою, спрямованою на вирішення актуальних проблем, пов'язаних із розробленням теоретико-методологічних засад, науково-методичних положень та практичних рекомендацій щодо державного регулювання розподілу природної ренти в національній економіці на основі теорії колабораційних альянсів.

Тема і зміст дисертації відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством і профілю спеціалізованої вченої ради Д 55.051.06 у Сумському державному університеті. Автореферат за структурою і технічним оформленням повністю відповідає визначеним МОН України вимогам. Зміст автореферату відповідає змісту дисертаційної роботи, у повній мірі відображає її науково-методичні положення, не містить інформації, не наведеної у роботі. Наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються науковою новизною і теоретико-методологічним значенням, достатньою обґрунтованістю. Автореферат за своєю структурою і технічним оформленням відповідає визначеним в Україні стандартам та правилам.

Дисертаційна робота та автореферат в цілому відповідають вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 р. та іншим нормативним актам Міністерства освіти і науки України. Наведені у відгуку критичні зауваження не носять принципового характеру і не впливають на загальну високу оцінку дисертації.

Загалом, дисертація на тему «Державне регулювання розподілу природної ренти в національній економіці на основі теорії колабораційних альянсів» заслуговує на позитивну оцінку, а її автор, Галинська Юлія Вікторівна, яка результатами проведеного дослідження зробила суттєвий науковий внесок в теорію і практику економічної науки, – на присудження наукового ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

завідувач сектору енергетичної безпеки
та енергозбереження
відділу промислової політики та енергетичної безпеки
Науково-дослідного центру індустріальних проблем
розвитку НАН України,
доктор економічних наук, професор

I.O. Губарева

Губарева І.О. завідуюча
Учений секретар ЦРЧ УНД

Н.В. Голікова